

NOTA

Hoorzitting Kamercommissie Justitie: hervorming van het Hof van Assisen – 8 juli 2020

1. Inleiding

De OVB wenst de Kamercommissie Justitie vooreerst te danken voor de uitnodiging om tussen te komen in het debat omtrent de toekomst van artikel 150 van de Grondwet en de hervorming of afschaffing van het Hof van Assisen en de volksjury. De kwestie is al zeer lang het onderwerp van discussie en is ook tijdens de vorige legislatuur reeds zeer uitgebreid aan bod gekomen in de Kamer. De OVB heeft in het verleden eveneens al enkele keren over het onderwerp gecommuniceerd, meer bepaald in het kader van de Potpourri II-wet en de beoogde doelstelling van deze wet om het aantal assisenzaken te beperken zonder daarvoor in een grondwetsherziening te voorzien (wat nadien weliswaar tot een vernietiging door het Grondwettelijk Hof heeft geleid).

De OVB is ervan overtuigd dat alle argumenten thans op tafel liggen. Dat gezegd zijnde dient te worden benadrukt dat een grondwetswijziging een ingrijpende verandering is. Als daarvoor wordt geopteerd is het belangrijk dat dat het gevolg is van een consequente beleidskeuze die op een grondige en doortastende wijze dient te worden ingevuld, met uitgebreide aandacht voor de rechten van de procespartijen. Wat volgt is een overzicht van enkele van de voornaamste argumenten pro en contra de afschaffing van de huidige vorm van de assisenprocedure met volksjury, maar vooral ook een korte analyse van de gevolgen die deze keuze met zich meebrengt en de vragen die in dat kader gesteld dienen te worden om de procedurele rechtswaarborgen optimaal te beschermen.

2. Argumenten pro afschaffing

Het voornaamste argument tegen de assisenprocedure en de volksjury laat zich vatten in een simplistische maar niettemin pertinente metafoor. Als u een stevige verkoudheid hebt, dan zal een dokter dat kunnen onderzoeken en bevestigen. Als u daarentegen levensbedreigende symptomen vertoont, dan kan een groenteboer of een leraar aardrijkskunde daar uiteraard even goed over oordelen ... Het spreekt voor zich dat dit een vreemde gedachtegang is en niet opgaat. Toch kan men naar analogie de assisenprocedure betichten van een zelfde systeemfout. Het verdient de vraag of de beschuldigde niet steeds het recht moet hebben om beoordeeld te worden door een deskundige rechter, die ervaring heeft met veroordelingen en beoordeling.

Bovendien kan het gebrek aan die ervaring er ook voor zorgen dat de gekozen juryleden beïnvloedbaar zijn. In vergelijking met een professionele rechter zou kunnen verwacht worden dat zij zich sneller in hun oordeel zullen laten leiden door andere juryleden, advocaten, de media, of gewoon uit vrees voor mogelijke represailles. Zij zouden minder snel abstractie kunnen maken van de subtiele en minder subtiele invloeden die eigen zijn aan het karakter van een assisenproces en sneller vatbaar zijn voor sentimentele argumenten, wat nefast kan zijn voor een juridisch onderbouwde beslissing. In de meest extreme vorm kunnen de consequenties daarvan leiden tot een fundamenteel onrechtvaardigheidsgevoel tussen zij die voor een beroepsrechter moeten verschijnen en zij die hun lot in de handen van een volksjury hebben liggen.

Men kan zich ook de vraag stellen in hoeverre één van de voornaamste verkooppunten van de volksjury strookt met de werkelijkheid, met name de juryleden als correcte vertegenwoordiging van de samenleving. Juryleden dienen immers aan verschillende selectievoorwaarden te voldoen, kunnen omwille van praktische redenen een vrijstelling indienen en mogen ook nog eens niet gewraakt worden door advocaten en aanklagers. Zo wordt een significant deel van de bevolking de facto uitgesloten en tracht men met de keuze van de “juiste” in plaats van de meest representatieve juryleden al vanaf dag één het proces in een zekere richting te duwen.

Een ander argument van de voorstanders van een afschaffing zijn de lange wachttijden. Assisenhoven zijn immers druk bezet en de procedures nemen enorm veel tijd in beslag. Dat heeft te maken met de zeer ruime invulling van het onderzoek ter terechtzitting, zoals bepaald door artikel 280 van het Wetboek van Strafvordering. Het mondelinge karakter van het onderzoek ter terechtzitting gaat in de assisenprocedure verder dan in de gemeenrechtelijke procedure. De juryleden en de rechters kunnen hun overtuiging enkel gronden op de gegevens waarvan ze op de zitting kennis hebben gekregen en waarover de partijen vrij tegenspraak hebben kunnen voeren. Het onderzoek wordt zo de facto nog eens overgedaan ter zitting en het uitgebreide strafdossier verschijnt voor de juryleden volledig naar de achtergrond. Dat impliceert ook dat zij nooit over alle elementen zullen beschikken om hun overtuiging te vormen. Bovendien zal een proces soms onnodig lang worden gerekt door oproeping van inhoudelijk niet-relevante getuigen.

Uiteraard hebben de duur en de wachttijden ook bijkomende effecten. Zo zullen verdachten, op wie het vermoeden van onschuld geldt, soms zeer lang in voorarrest moeten zitten. Daarnaast heeft het ook een invloed op het prijskaartje voor zowel de procespartijen als voor justitie alsook op het vele andere werk van de rechters (die als voorzitter en assessoren van het hof van assisen worden aangesteld uit respectievelijk het hof van beroep en de rechtbank van eerste aanleg) en de parketmagistraten dat door een assisenproces weken of zelfs maanden zal moeten worden uitgesteld. Assisenprocedures komen derhalve de gerechtelijke achterstand niet ten goede.

Voorts zou men gewag kunnen maken van de discretionaire macht van de voorzitter (artikel 281, §2 Sv.). Hij vermog alles te doen wat hij nuttig acht om de waarheid te vinden. Hij beoordeelt alleen en “in eer en geweten” of een door een partij gevorderde maatregel zoals het neerleggen van een stuk nuttig is om de waarheid aan het licht te brengen. De voorzitter beschikt zo over een macht die geenszins te vergelijken valt met de gemeenrechtelijke procedure. Daar behoort de beoordeling van de vraag welke stukken worden neergelegd integraal aan de partijen toe. Dat betekent dus dat op dit punt de beschuldigde in assisenprocessen over minder garanties beschikken.

Tot slot voorziet de assisenprocedure niet in een beroepsmogelijkheid. Hiermee wijkt België bij voorbehoud af van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten en van het zevende protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Men zou derhalve kunnen stellen dat de staat een fundamenteel basisrecht ontzegt aan de beschuldigde van de zwaarste misdaden.

3. Argumenten contra afschaffing

Verschillende van de hierboven aangehaalde argumenten worden door de voorstanders van de assisenprocedure genuanceerd of weerlegd. Zo zouden de lange wachttijden voornamelijk te maken hebben met het lange gerechtelijk onderzoek dat voortvloeit uit de complexiteit van de feiten. De (langere) hechtenis van de beschuldigde is dan weer eenmaal eigen aan de ernst van de feiten waarvoor in hoofde van die persoon ernstige aanwijzingen van schuld bestaan.

Waar de tegenhangers van assisen het uitgebreide onderzoek ter terechtzitting zullen hekelen voor de traagheid van het proces en het gewicht dat ten koste van de grondige strafbundel zal worden gelegd op de zitting zelf, ligt de kracht van de assisenprocedure voor de voorstanders net bij dat uitgebreid onderzoek ter terechtzitting. Het is een grondigere en meer geïndividualiseerde behandeling van strafzaken waarbij de zorgvuldigheid en openheid van het contradictoir debat belangrijke en waardevolle elementen zijn. Het hof krijgt meer kansen om getuigen en deskundigen te horen en te ondervragen. Zo kunnen er erg vaak dingen boven water komen die nooit gekend zouden zijn indien de zaak zonder uitgebreid getuigenverhoor door professionele rechters zou zijn behandeld. In die zin is een mondelinge getuigenis zeker niet inwisselbaar met ene schriftelijke verklaring of verslag.

De periode van de intussen vernietigde assisenhervorming die de Potpourri II-wet had geïntroduceerd stelt deze tegenstelling in visie op scherp. Voorstanders van de assisenprocedure halen aan dat belangrijke zaken hierdoor op een drafsnel werden afgehandeld en dat er nauwelijks getuigen werden gehoord. De procedure is maar een fractie zo grondig als een assisenproces en haalt bijlange na niet het niveau van tegensprekelijkheid. Het veroorzaakte eveneens een zware belasting op de correctionele rechtbanken en de hoven van beroep, waar telkens drie rechters respectievelijk raadsheren dienden te zetelen. In heel wat dossiers werd bovendien beroep aangetekend, wat de doorlooptijd aanzienlijk verhoogt. Het geboden alternatief bood zo de facto weinig soelaas aan het argument van de traagheid van de assisenprocedure.

Voorts wordt er ook op gewezen dat tegenstanders van de assisenprocedure beïnvloeding van de jury en de gevoeligheid van de juryleden voor sentimentele argumenten overschatten. Sinds de laatste wetswijziging zijn de voorzitter en de assessoren bovendien steeds aanwezig in de beraadslagingskamer tijdens het beraad over de schuldvraag. Er mag dan wel enig gebrek aan vertrouwdheid met de juridische aspecten zijn, er dient ook te worden vastgesteld dat de leden van de rechtsprekende jury hun opdracht van luisteren, oordelen en recht spreken op een plichtsbewuste en genuanceerde wijze vervullen. Men is zich wel degelijk bewust van de maatschappelijke verantwoordelijkheid die ze gewetensvol moeten dragen. Bovendien kunnen juryleden steeds vragen stellen en worden zij begeleid bij het interpreteren van de bewijsvoering. De voorzitter van het hof beschikt ten slotte over een controlefunctie teneinde manifeste foute beslissingen te remediëren.

In overtreffende trap wordt de volksjury nog vaak beschouwd als een ultieme uiting van democratie. Die gedachte heeft zijn wortels in de *ratio legis* van artikel 150 Gw. ten tijde van het ontstaan van België. De volksjury, die in onze gewesten was ingevoerd na de aanhechting bij Frankrijk in 1795, was afgeschaft door Willem I. Dat had geleid tot zware veroordelingen door beroepsrechters tegen dissonante stemmen uit het Zuiden. Enkele dagen na het uitbreken van de Belgische opstand werd reeds de wederinvoering van de jury geëist. De Belgische revolutionairen zagen in de jury dan ook een democratische waarborg tegen de macht van de rechters die tot het establishment behoorden.

Hoewel de context volledig veranderd is, bestaat er ook nu nog een zekere argwaan tegenover de rechterlijke macht. Een volksjury biedt daarentegen de zuiverste vorm van rechtspreken: een burger wordt immers berecht door zijn medeburgers. Thans wordt het democratische argument veelal in verband gebracht met de maatschappelijk louterende taak van het assisenproces. Het verkleint de kloof met justitie en nodigt de burger uit mee na te denken over fundamentele vragen en hervormingen. In het bijzonder bij zaken die de maatschappij tot diep in haar kern beroeren, valt het grotere draagvlak van het oordeel van een volksjury (ongeacht haar beslissing) niet te onderschatten.

4. De invulling is heiligmakend, niet de beleidskeuze

De OVB heeft haar positie in dit debat al te kennen gegeven ten tijde van de Potpourri II-wet. Zij meende onder meer dat de aanwezigheid van professionele rechters bij de deliberatie een dermate grote invloed op de jury kon hebben dat het wezen van de juryrechtspraak uitgehold werd. De wetgever werd toen derhalve opgeroepen om een consequente keuze te maken over het al dan niet voortbestaan van de volksjury. Nu de betrokken bepalingen uit de Potpourri II-wet vernietigd zijn wegens strijdigheid met de grondwet en de discussie over een grondwetsherziening van artikel 150 Gw. op tafel ligt, wenst de OVB de wetgever hieraan te herinneren bij toekomstige hervormingen. In dat geval zal er immers nood zijn aan een eenduidige procedure die alle personen die zich in dezelfde toestand bevinden en terechtstaan voor dezelfde misdrijven gelijk behandelt.

De OVB argumenteerde ook dat als de zwaarste misdaden door de correctionele rechtbank zouden worden berecht, er nood is aan een herwaardering van die procedure. Deze overwegingen acht zij ook nu van primordiaal belang. Hoewel de OVB de afschaffing van de volksjury niet actief bepleit, is zij er evenmin principieel tegen gekant. Belangrijker vindt zij echter dat de wetgever bij een dergelijke keuze de voordelen die thans exclusief verbonden zijn aan de assisenprocedure niet eveneens in één pennentrek wegschraapt. Hoewel de uitwassen geremedieerd moeten worden en assisenprocessen in vele gevallen korter en efficiënter moeten kunnen verlopen, moet ook in het geval van afschaffing van de volksjury nog steeds worden rekening gehouden met de positieve eigenschappen van de assisenprocedure *an sich*. De OVB zinspeelt dan vooral op het grondige onderzoek ter terechtzitting en de toepassing van het onmiddellijkheidsbeginsel. Uit de rechtspraak van het EHRM kan immers worden afgeleid dat getuigen wiens verklaringen een grote invloed op de bewijsbeslissing kunnen hebben, in principe ter terechtzitting moeten worden gehoord zodat de verdediging de gelegenheid heeft om (indirect) vragen te stellen en/of de betrouwbaarheid van het getuigenbewijs aan te vechten. Is dit niet het geval of zijn er geen compenserende waarborgen, dan is er sprake van een schending van artikel 6 EVRM.

Het Hof van Assisen behandelt de zwaarste misdrijven. Het spreekt voor zich dat deze met de grootste zorgvuldigheid en grondigheid moeten kunnen worden behandeld en dat de partijen

de nodige ruimte wordt gewaarborgd om hun zaak ook ter zitting te bepleiten. De huidige correctionele procedure biedt daarentegen minder opties en waarborgen en gaat vaak gepaard met een zeer mager onderzoek ter zitting. Met betrekking tot de periode waarin de relevante bepalingen van de Potpourri II-wet toepassing vonden en zowat alle misdaden gecorrectionaliseerd werden, hoort de OVB bovendien van verschillende leden uit haar commissie strafrecht dat de overname door de correctionele rechtbank allesbehalve de kwaliteit van de rechtsbedeling ten goede kwam. Men stelt dat parketmagistraten niet of amper voorbereid waren, dat de gecorrectionaliseerde dossiers zich net meer leenden tot procedureproblemen en dat de tijdsdruk de rechtbanken verplichtte om minder grondig ter zitting te werk te gaan.

Bij een hervorming of afschaffing acht de OVB het daarom aanbevolen dat er minimale vereisten worden opgesteld inzake een grondig onderzoek ter terechtzitting met de verankerde mogelijkheid tot het stellen van vragen en een vaste procedure (pre-trial) tot het vragen van bijkomende getuigen, experts, etc. zodat dit voor de behandeling van de zaak is uitgeklaard. Enerzijds moet men voorkomen dat irrelevante getuigen met overdaad worden opgeroepen, anderzijds is het in de correctionele rechtbank thans veel te moeilijk om een getuigenverhoor te bekomen (hoewel dat wettelijk mogelijk is) en zou een grotere soepelheid strafrechters kunnen helpen om de geloofwaardigheid van sleutelfiguren beter in te schatten. Mocht er beslist worden om de assisenprocedure zoals ze thans gekend is te schrappen, moet er op dit punt een evenwichtige oplossing gezocht worden.

5. Besluit

Het debat over artikel 150 van de Grondwet, de hervorming van de assisenprocedure en de afschaffing van de volksjury verdeelt de mening in alle geledingen: de politiek, de maatschappij, de magistratuur, ... Het spreekt voor zich dat de advocatuur niet ontsnapt aan die verdeeldheid. De OVB is niet principieel gekant tegen de afschaffing van de volksjury of een hervorming van de assisenprocedure, maar vindt de specifieke invulling van de beleidskeuze veel belangrijker. Deze nota heeft getracht om zeer bondig te duiden welke belangen er spelen en waar er ter bescherming van de rechtsstaat en de procespartijen mee rekening moet worden gehouden.

